

Andrzej Przegaliński

Autoreferat

Autoreferat

1. Imię i nazwisko.

Andrzej Przegaliński

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

- tytuł zawodowy magistra uzyskany 5 lipca 2000 roku w Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.
- stopień doktora nauk humanistycznych nadany 20 kwietnia 2005 roku przez Radę Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na podstawie rozprawy: *Społeczna i kulturalna działalność ziemiaństwa lubelskiego w latach 1864-1914* napisanej pod kierunkiem Pana prof. dra hab. Wiesława Śladkowskiego.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych.

- od 1 października 2005 roku pracuję jako adiunkt w Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS) w Lublinie. W latach 2005-2014 pracowałem w Zakładzie Historii Polski XIX wieku, zaś od 1 października 2014 roku do chwili obecnej pracuję w Zakładzie Historii XIX wieku.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.).

*W przypadku, gdy osiągnięciem tym jest praca/prace wspólne, należy przedstawić oświadczenia wszystkich jej współautorów, określające indywidualny wkład każdego z nich w jej powstanie.

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego.

Dwór ziemiański na Lubelszczyźnie w epoce przemian gospodarczych i społecznych. (Dzieje dóbr Snopków w XIX i w I połowie XX wieku), Wydawnictwo Werset, Lublin 2016, ss. 432.

b) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Dzieje lubelskiego ziemiaństwa w epoce XIX i XX wiecznych przeobrażeń społeczno-gospodarczych to zagadnienie badawcze obecne w literaturze historycznej od szeregu lat. Pogłębionych, całościowych niekiedy opracowań doczekały się przejawy szeroko rozumianej działalności społecznej, kulturalnej i artystycznej¹, nieco miejsca poświęcono aktywności politycznej², w niedostatecznym stopniu zajmowano się natomiast kondycją gospodarczą i finansową poszczególnych majątności. W kręgu zainteresowań historyków znalazły się także niektóre sylwetki wybitniejszych przedstawicieli ziemiańskiej elity. Godną polecenia biografię Antoniego Budnego z Bychawy Podzamcza opublikowała niedawno Monika Głazik³, uczennica zmarłego Pana prof. Albina Kopruckowniaka. Szereg innych tego typu opracowań, pod postacią artykułów naukowych, nieco skromniejszych szkiców czy biogramów zawarto w ziemiańskich „*Studiach*” redagowanych przez A. Kopruckowniaka, Zofię Gołębiowską i Andrzeja Przegalińskiego⁴. Część ukazała się także na łamach publikacji będących pokłosiem sesji organizowanych przez Muzeum Zamojskich w Kozłówce oraz w słownikach: szczególnie

¹ M. Demska-Trębacz, *Muzyczny pejzaż Lubelszczyzny. Dworki i dwory*, Lublin 2005; A. Hałata, *Pasje ziemianina-artysty. Feliks Smorzewski herbu Rawicz ze Stryjowa*, [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie II*, oprac. R. Maliszewska, Kozłówka 2003, s. 359-378; A. Przegaliński, *Spółeczna działalność ziemiaństwa Lubelskiego w latach 1864-1914*, Lublin 2009; tenże, *Wokół dworu i parku. Studia z duchowej i materialnej kultury ziemiaństwa lubelskiego po powstaniu styczniowym*, Lublin 2011.

² A. Kopruckowniak, *Walka polityczna w czasie wyborów do pierwszej Dudy Państwowej na Lubelszczyźnie*, „Rocznik Lubelski”, t. 9, Lublin 1968, s. 277-318; tenże, *Kazimierz Fudakowski – wokół sprawy polskiej podczas pierwszej wojny światowej*, [w:] *Lublin w dziele odzyskania niepodległości Polski 1918*, red. W. Śładkowski, Lublin 1989, s. 129-143; W. Mich, *Jan Stecki 1871-1954. Portret polityka ziemiańskiego*, Lublin 1990.

³ M. Głazik, *Ostatni Pan na Bychawie. Antoni Budny (1861-1943)*, Bychawa 2013. Recenzję książki Moniki Głazik oddałem do druku. Zostanie opublikowana na łamach „Res Historika”.

⁴ *Studia z dziejów ziemian lubelskich w XIX i XX wieku*, red. A. Kopruckowniak, Lublin 2002; *Studia z dziejów ziemian 1795-1944*, red. tenże, Lublin 2005; *Studia nad ziemiaństwem w XIX i XX wieku*, red. A. Kopruckowniak i Z. Gołębiowska, Lublin 2008; *Studia nad ziemiaństwem w XIX i XX wieku*, t. 4; red. A. Kopruckowniak, Z. Gołębiowska, A. Przegaliński, Lublin 2014.

w *Polskim Słowniku Biograficznym, Słowniku Biograficznym Miasta Lublina* i w wieloczęściowym już wydawnictwie *Ziemiańscy polscy XX wieku. Słownik biograficzny*⁵.

Ogólnie rzecz biorąc o roli i znaczeniu większej własności ziemskiej w życiu społecznym i na niwie prac publicznych - zwłaszcza w okresie po upadku powstania styczniowego - wiemy dość dużo. Powstały dzięki trudom badawczym historyków obraz wydaje się przekonujący i w niemałej części kompletny. Jeśli idzie o lubelską wieś, to swoistą „kopalnią” wiedzy odkrywającą przed czytelnikami mechanizmy skomplikowanych nierzadko procesów są przede wszystkim znakomite prace Tadeusza Mencla dotyczące pierwszych lat zaborów i okresu między powstaniami. Całościowo ujęta historia XIX-wiecznej Lubelszczyzny obejmująca sprawy gospodarcze, społeczne i kulturalne doczekała się zresztą przed laty wartościowych opracowań pióra Wiesława Śladkowskiego, T. Mencla i A. Kopruckowniaka zawartych w I tomie *Dziejów Lubelszczyzny*⁶. Kwestiom lubelskiego przemysłu w latach 1864-1914 poświęcił doskonałą monografię Bronisław Mikulec⁷. Z kolei losy ziemiańskiego gospodarstwa w epoce II Rzeczypospolitej i w czasie II wojny światowej nie zyskały jak dotąd baczniejszej uwagi środowiska naukowego. Na gruncie ogólnopolskim problematykę tą opracował Wojciech Roszkowski⁸.

Bez względu na cenne prace dotyczące w całości bądź wycinkowo, czy wręcz przyczynkowo problematyki ziemiańskiej, pomimo doskonałych wielostronicowych studiów i książek poświęconych historii Lublina i Lubelszczyzny w XIX i XX stuleciu, sprawy lubelskiego dworu, a zwłaszcza jego struktury majątkowej i dworskich finansów wpisane w długotrwały proces dziejowy, wreszcie kwestie ziemiańskich siedzib zmagających się lub podążających z nurtem dokonujących się na ziemiach polskich przeobrażeń społeczno-gospodarczych stanowią nieodmiennie (może poza uwłaszczeniem chłopów) naukowe wyzwanie. Na tym polu, jeśli chodzi o lata 1795-1863 a zwłaszcza o okres 1918-1939 i lata II wojny, do

⁵ Na temat sesji kozłowieckich szerzej: *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie*, oprac. R. Maliszewska, Kozłówka 2001; t. II, oprac. też, Kozłówka 2003; t. III, *Panie z dworów i pałaców*, t. 1-2, red. H. Łaskiewicz, Lublin 2007; t. IV, *Ziemiańscy w podróży*, red. tenże, Lublin 2010.

⁶ W. Śladkowski, *Pod zaborem austriackim*, w *Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1795-1831)*, [w:] *Dzieje Lubelszczyzny*, t. I, red. T. Mencil, Warszawa 1974, s. 483-541; T. Mencil, *Między powstaniami (1831-1864)*, [w:] tamże, s. 543-640; A. Kopruckowniak, *W okresie kształtowania się kapitalizmu (1864-1918)*, [w:] tamże, s. 641-736.

⁷ B. Mikulec, *Przemysł Lubelszczyzny w latach 1864-1914*, Lublin 1989.

⁸ W. Roszkowski, *Gospodarcza rola większej prywatnej własności ziemskiej w Polsce 1918-1939*, Warszawa 1986.

opracowania syntezy jest jeszcze daleko. Potrzebą chwili jest więc w dalszym ciągu prowadzenie badań cząstkowych poświęconych przekształceniom własnościowym i gospodarczym wpływającym na ogólną kondycję poszczególnych majątności. Te ostatnie włączone poprzez swe losy w szerszy kontekst i w dłuższą panoramę dziejową pozwolą z czasem na sformułowanie wniosków o bardziej niż ogólnym charakterze.

Podjmując zawarty w tytule książki temat znacząco poszerzyłem krąg moich zainteresowań – zarówno pod względem gruntownego wykorzystania źródeł hipotecznych i notarialnych - trudnych w badaniu, ale dostarczających historykowi zawodowej satysfakcji oraz w dziedzinie problematyki dotyczącej finansów i gospodarczej kondycji ziemiaństwa w XIX i XX wieku.

Przygotowując pracę do druku starałem się, poza tradycyjnie pojmowaną historią polityczną, szukać oparcia w historii gospodarczej, społecznej i w ustaleniach statystycznych. Szereg następstw przyczynowo-skutkowych stało się też łatwiejsze do zrozumienia przy uwzględnieniu zjawisk ze świata nie zawsze przecież łaskawej przyrody. Na kartach publikacji wydarzeniowa opowieść historyczna przenika się – zgodnie z przyjętym mottem: *Historia to trwanie, historia jest nauką o człowieku w czasie* - z narracją odwołującą się z pokorą do myśli Marca Blocha, Fernanda Braudela i Szkoły Annales.

W publikacji, co chciałbym podkreślić, śledzę gospodarcze dzieje wybranej warstwy społecznej przez pryzmat „modelowej” majątności i to ona stanowi centrum moich rozważań. Obrazowo rzecz ujmując: przeszłość Snopkowa jest dla mnie nicią przewodnią, która biegnąc od świata mikrohistorii przenika się z historią lubelskiej wsi oraz ze złożonymi dziejami międzyrzecza Wisły i Bugu w XIX i XX wieku. Takiemu ujęciu sprzyja pretekstowy charakter pracy ukazujący za pośrednictwem jednego zespołu obraz epoki i losy interesującej mnie warstwy społecznej w przełomowych dla tejże momentach. Zgodnie z intencją i przyjętymi metodologicznymi założeniami w lustrzanym odbiciu dóbr przegląda się historia Lublina i Lubelszczyzny tworząc razem pełniejszy obraz politycznego, społecznego i – zwłaszcza - gospodarczego życia regionu. Tkająca tekst myśl historyczna wsparta jest więc refleksją, której ciężar spoczywa na wyjaśnianiu i wartościowaniu faktów dostarczonych przez szerokie spektrum wiedzy historycznej osadzonej w równie szerokiej panoramie dziejowej – polskiej i europejskiej.

Wybór Snopkowa jako reprezentanta ziemiańskiego świata został podyktowany kilkoma względami. Po pierwsze - dobra nad Ciemięgą, pod względem powierzchni i struktury, były dość typowym majątkiem XIX- i XX-wiecznej Lubelszczyzny. Po wtóre, poziom gospodarowania (abstrahując od wyróżniającej majętność działalności hodowlanej Antoniego Bobrowskiego i Kazimierza Piaszczyńskiego) był bliski praktyce stosowanej przez ogół nie tylko lubelskich ziemian. Za wyborem Snopkowa przemawiało też położenie miejscowości w sąsiedztwie stołecznego dla regionu Lublina, co w ramach dociekań dotyczących wzajemnych związków, zależności i różnych oddziaływań między dworem a miastem było z badawczego punktu widzenia interesujące. W tym też kontekście ciekawie rysują się zagadnienia związane z wpływem lokalnej i szerszej - ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej ziem polskich - na rozwój ekonomiczny majątku i na kondycję ziemiaństwa.

Poza względami natury ogólnej pozwalającymi śledzić dzieje większej własności ziemskiej (a zwłaszcza szeregu majątków znajdujących się w kręgu oddziaływania Lublina) przez pryzmat jednego zespołu, wybór tematu i tej konkretnej realności warunkowały w pewnym stopniu frapujące dzieje Snopkowa oraz przede wszystkim zachowany niemal w komplecie, kluczowy dla konstruowania narracji zespół źródeł hipotecznych, a wśród nich – także notarialnych, które dokładnie omówiłem we Wstępie. Dozwoliły one na pogłębioną analizę finansów dworu, stały się także pobudką do rozważań na temat przyczyn i rozciągniętych niekiedy w czasie trudności finansowych dominium oraz wpływu zadłużenia na funkcjonowanie majętności i kondycję finansową ziemiaństwa. W tym też kontekście mieszczą się pytania o źródła pozyskiwania kredytu obrotowego i powiązane z nimi związki ziemiaństwa ze światem lubelskiego kapitału. Istotny był wreszcie szerszy ogląd struktury dóbr i gałęzi produkcji wpływających na dochodowość gospodarstwa.

Jeśli idzie o wykorzystanie kluczowej bazy materiałowej, to w środowisku lubelskich badaczy pewien drogowskaz wyznaczają źródłowe prace J. Ewy Leśniewskiej zawarte w dwóch książkach i w licznych artykułach naukowych⁹. Te wartościowe publikacje,

⁹ J.E. Leśniewska, *Właściciele dóbr Łęczna w latach 1800-1944*, Lublin 2004; też, *Dobra Nadrybie i ich właściciele w latach 1833-1944*, [w:] *Studia z dziejów ziemian 1795-1944...*, s. 109-143; też, *Dobra ziemskie Ostrówek, Ciechanki i Suffczyn oraz ich właściciele w latach 1878-1944*, [w:] *Studia Łęczyńskie*, t. 2-3, red. A. Sochacka i in., Łęczna 2010-2011, s. 165-227; też, *Dobra ziemskie Samokłęski. W rodzinie generała Jana Weyssenhoffa*, [w:] *Lubartów i Ziemia Lubartowska*, red. W. Śladkowski i in., Lubartów 2013, s. 57-87; też, *Dobra Kijany i ich*

pozbawione jednak szerszego kontekstu historycznego i głębszej perspektywy dziejowej, stanowią mimo wszystko, dość wąsko pojmowaną kronikę losów poszczególnych majątności.

Istotne były - na pewno, wskazania naukowe prof. Albina Kopruckowniaka, by patrzeć na świat większej własności także przez pryzmat - traktowanej nierzadko po macoszemu i eksplorowanej w niedostatecznym stopniu – księgi hipotecznej. Na gruncie ogólnopolskim hipoteka, jako ważne źródło do dziejów ziemiaństwa, zwróciła przed laty uwagę Danuty Rzepniewskiej, która poświęciła jej cykl artykułów będący metodologicznym wprowadzeniem w tematykę oraz jedną z pierwszych i aktualną po dziś dzień monografię dotyczącą ziemiaństwa w kręgu oddziaływania Warszawy, która stała się dla mnie źródłem inspiracji¹⁰.

Wiedziony przekonaniem o celowości i wartości takiej publikacji, która na gruncie lubelskim nie ma swojego odpowiednika, podjąłem się zadania opracowania zawartego w tytule książki tematu.

Praca ta jest oparta w większości na źródłach, które po raz pierwszy w tak znacznym zakresie wykorzystano dla potrzeb skonstruowania przynależnej zagadnieniu narracji. Poza możliwie wszechstronnym i wieloaspektowym oddaniem ciekawych dziejów dominium nad Ciemięgą - począwszy od pierwszych lat XIX stulecia i ustawodawstwa napoleońskiego aż po kres ziemiańskiego świata, czy wprost – zagładę tej grupy, jako warstwy społecznej w latach 1944-1945 - monografia, poprzez silnie zaakcentowane konteksty (polityczny, gospodarczy i społeczny) może stanowić, jak sądzę, wartościowy przyczynek do historii gospodarczej ziemiaństwa w Księstwie Warszawskim, Królestwie Polskim i w II RP.

Pojawiające się w głównym tekście lub w przypisach nieco bardziej szczegółowe omówienia pewnych procesów społeczno-politycznych i zjawisk mają w zamierzeniu autora walor informacyjny i wyjaśniający.

właściciele w latach 1853-1909, [w:] *Studia nad ziemiaństwem w XIX i XX wieku*, t. 4..., s. 49-99; też, *Łańcuchów. Dobra ziemskie i ich właściciele (XV-XX w.). Od Kuropatwów do Steckich*, Lublin 2016.

¹⁰ D. Rzepniewska, *Hipoteka dóbr ziemskich jako źródło do dziejów ziemiaństwa. Forma przekazu, możliwości badawcze, problemy metodyczne*, [w:] *Metody i wyniki. Z warsztatu historyka dziejów społeczeństwa polskiego*, red. S. Kalabiński, Warszawa 1980, s. 371-392; też, *Ziemiaństwo w kręgu oddziaływania Warszawy 1807-1864*, Warszawa 1982; też, *Problematyka ziemiańska w aktach hipoteki dóbr ziemskich*, [w:] *Ziemiaństwo polskie 1795-1945*, red. J. Leskiewiczowa, Warszawa 1985, s. 213-239.

Szeroko ujęty przedział czasowy domagał się precyzyjnej konstrukcji pracy i ustalenia przejrzystych zasad periodyzacji. Zważywszy na przewodnią w książce historię snopkowskiej majątności oraz towarzyszący jej szeroki kontekst dziejowy, oparłem się na zasadzie chronologiczno-problemowej. Taki układ materiału pozwolił, w moim przekonaniu, nie tylko na logiczny i uporządkowany wykład, ale też na poszerzenie wyводу o różne uzupełnienia i komentarze bez burzenia zasadniczego toku narracji. Z tych powodów występujące w poszczególnych rozdziałach przeplatanie się różnych wątków zostało podporządkowane synchronistycznemu, współrzędnemu i czasowo linearnemu przenikaniu się treści, tak, by monografia stanowiła spójną całość.

Książka składa się z 6 rozdziałów, których zawartość została podporządkowana opisowi dziejów Snopkowa za czasów kolejnych właścicieli. Z tejże racji wielkość poszczególnych partii tekstu jest zróżnicowana, poświęcone są one bowiem krótszym bądź dłuższym odcinkom czasowym opatrzonym każdorazowo syntetycznym podsumowaniem. Te zasadnicze partie tekstu, zważywszy na zachodzące na ziemiach polskich gruntowne przeobrażenia gospodarcze, własnościowe i społeczne, zostały podzielone na dwie części portretujące świat ziemiańskiego dworu w schyłkowym okresie gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej oraz w czasie narodzin i rozwoju stosunków kapitalistycznych. Całość właściwej narracji poprzedza Prolog przedstawiający po krótku najdawniejsze dzieje Snopkowa, wieńczy natomiast Epilog opisujący dzieje majątku po przymusowej ucieczce ostatnich właścicieli z końcem 1942 roku. Książkę zamyka Zakończenie będące przyczynkiem do ogólniejszych rozważań, których kanwą stały się dzieje ziemiaństwa i opowiedziana w książce historia majątku nad Ciemięgą. Całość tekstu dopełniają: bibliografia, spis tabel, spis ilustracji, wykaz skrótów i przeliczony na współczesne nam miary wykaz jednostek powierzchni i objętości. Poruszanie się w gąszczu nazwisk i faktów ułatwiają indeksy: osób i miejscowości.

XIX- i XX-wieczne dzieje snopkowskiej fortuny nie mają w rodzimej historiografii rozbudowanej, ani tym bardziej znaczącej z naukowego punktu widzenia literatury przedmiotu. Pomimo ważnej roli, jaką dobra odgrywały - zwłaszcza w dziedzinie zarodowej hodowli inwentarza - nie doczekały się one jak dotąd całościowego, opartego na źródłach opracowania. Związęła historię majątku w pierwszej połowie XIX stulecia, w krótkim artykule

zapowiadającym książkę opisałem w materiałach pokonferencyjnych¹¹. Niewielkie popularne teksty, publikowane na łamach pism regionalnych, poświęcili dobrom: Mieczysław Kseniak i Michał Trzewik. W ciekawej popularnonaukowej książce dotyczącej Jastkowa i okolic Leszek Zugaj przypisał Snopkowi niespełna 13 stron tekstu¹².

O wiele poważniejszy walor mają natomiast specjalistyczne opracowania pióra Dominika Fijałkowskiego i Mieczysława Kseniaka dotyczące historii i układu przestrzennego snopkowskiego ogrodu – kwaterowego i krajobrazowego¹³. W podobny, wysoce erudycyjny sposób, hodowlane dokonania Antoniego Bobrowskiego i Kazimierza Piaszczyńskiego w szerszej niż lubelska perspektywie, dostrzegł w swej kilkutomowej publikacji *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim* znakomity znawca Witold Pruski¹⁴, którego ustalenia stały się dla mnie źródłem bezcennej wprost wiedzy.

Powstanie książki i umieszczenie omawianych wydarzeń i zjawisk w szerszej panoramie dziejowej stało się możliwe dzięki wykorzystaniu bogatej literatury historycznej - bibliograficzny spis opracowań liczy ponad 400 pozycji.

Podstawę materiałową pracy stanowiły wszakże źródła rękopiśmienne i drukowane. Wśród tych pierwszych najważniejsze znaczenie miał zbiór ksiąg hipotecznych przechowywany w Archiwum Sądu Rejonowego w Lublinie (ASRL). Dzięki wnikliwej kwerendzie tych dokumentów udało się nie tylko zbudować zasadniczy szkielet książki, ale też wykorzystać hipotekę, jako jedno z ważniejszych źródeł do poznania historii ziemiaństwa w XIX i XX wieku. Prowadzone przeze mnie badania pokazały, że materiały hipoteczne, poza drobiazgowym wykazem zabezpieczonych na dobrach wierzytelności, pozwalają historykowi śledzić: gospodarkę finansową badanych nomenklatur, przeobrażenia w strukturze

¹¹ A. Przegaliński, *Zapomniane dzieje Snopkowa. Studium z historii majątku nad Ciemięgą w epoce Trzczańskich herbu Ślepowron (1755-1845)*, [w:] *Z dziejów Jastkowa i okolic. Aktywność społeczna i gospodarcza mieszkańców podlubelskich miejscowości. Wybrane zagadnienia. Studia i materiały*, t. 3, red. C. Taracha, Lublin 2014, s. 33-47.

¹² M. Kseniak, *Snopków*, „Dolina Ciemięgi”, 1996, nr 2, s. 5; M. Trzewik, *Z historii zabytkowego założenia rezydencjonalnego w Snopkowie*, cz. I i II, „Dolina Ciemięgi”, 1998, nr 4, s. 15-16; nr 5, s. 13-15; L. Zugaj, *Dzieje Jastkowa i okolic od zarania do 1939 roku*, Lublin 2010, s. 140-153.

¹³ D. Fijałkowski, M. Kseniak, *Park dworski w Snopkowie koło Lublina*, Annales UMCS, sec. C, vol. XXXIII, 24, Lublin 1978, s. 361-367. O parkach dworskich na Lubelszczyźnie zob. tychże: *Parki wiejskie Lubelszczyzny. Stan, ochrona i rewitalizacja biocenotyczna*, Warszawa 1982.

¹⁴ W. Pruski, *Hodowla zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w latach 1815-1918*, t. I-III, Warszawa 1967-1969.

własnościowej związane z dziedziczeniem, procesami kupna/sprzedaży i przymusowej licytacji nieruchomości oraz te będące następstwem uwłaszczenia lub parcelacji. Pośrednio hipoteka dostarczyła wiedzy o powiązaniach ziemiaństwa ze światem finansjery oraz towarzyskiego (w tym rodzinnego) kręgu. Zawarte w zbiorach dokumentów rejestry pomiarowe i mapy dały z kolei szczegółowy wgląd w strukturę i układ użytkowanych przez dominium gruntów. Ciekawe informacje o koligacjach rodzinnych i towarzyskich przyniosły włączone do hipoteki dokumenty metrykalne – urodzin, małżeństw i zgonów oraz bogate faktograficznie dokumenty notarialne zgromadzone w księgach umów i w zbiorach dokumentów.

Poza obfitym i wartościowym poznawczo materiałem przechowywanym w ASRL wykorzystałem m.in. pozostałości Urzędu Konserwatora Hipotek Trybunału Cywilnego Lubelskiego oraz przede wszystkim księgi hipoteczne kilkunastu kolonii wyodrębnionych ze snopkowskiego dominium na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie II Rzeczypospolitej. Większość tych źródeł znajduje w zbiorach Archiwum Państwowego w Lublinie (APL). Z większych zespołów stanowiących zasób APL przebywałem m.in. spuścizny Okręgowego Urzędu Ziemskiego w Lublinie, Starostwa Powiatowego Lubelskiego, Urzędu Wojewódzkiego Lubelskiego, Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego oraz akta Urzędu Stanu Cywilnego w Lublinie, Michowie i Radomiu. W tym ostatnim przypadku sięgnąłem do zasobu Archiwum Państwowego w Radomiu.

Wśród innych źródeł na wyszczególnienie zasługują cenne materiały z Archiwum Jana Steckiego znajdujące się w zbiorach Biblioteki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Drobne, ale nierzadko bardzo ciekawe informacje przyniosła kwerenda przeprowadzona w Archiwum Archidiecezjalnym Lubelskim, w Archiwum Parafialnym Kościoła p.w. św. Pawła w Lublinie oraz w Snopkowie, gdzie odnaleziono interesującą kronikę tamtejszej szkoły podstawowej pióra Józefa Sęka. Ogólnie rzecz biorąc przy pisaniu książki sięgnąłem do źródeł różnej proveniencji przechowywanych w 9 archiwach i bibliotekach, korzystałem także ze zbiorów prywatnych.

Zróznicowany i bogaty formalnie materiał stanowiły źródła publikowane. Pierwszorzędne znaczenie miały tu dzienniki urzędowe i zbiory praw, materiały statystyczne,

katalogi wystaw i listy nagrodzonych, sprawozdania i roczniki różnych organizacji i instytucji, wreszcie współczesna im prasa i zawarta na jej łamach publicystyka.

W wyniku drobiazgowej analizy materiału źródłowego i literatury przedmiotu starałem się w książce dowieść, że na kondycję wsi i ziemiańskiego dworu nakładało się szereg dokonujących się na ziemiach polskich przeobrażeń politycznych, społecznych, gospodarczo-ekonomicznych i mentalnych. W węższym zakresie, zjawiska te, przy uwzględnieniu specyfiki poszczególnych dzielnic czy regionów, poziomu ich infrastruktury, zaawansowania technologicznego oraz procesów urbanizacyjnych i demograficznych, przenikały się wzajemnie warunkując wielowymiarowy (i skomplikowany) charakter lokalnych, regionalnych i ponadregionalnych powiązań społeczno-gospodarczych. W szerszym kontekście i w dłuższej perspektywie były one w znacznej mierze pochodną nie tylko polityki zaborcy, a później trudnych, niekiedy wręcz dramatycznych lat wojny, czasów Niepodległej i epoki II wojny światowej, ale też rezonujących na ziemi polskie światowych i europejskich uwarunkowań (tendencji) gospodarczych i ekonomicznych.

W kontekście przedstawionych w pracy rozważań ciekawie rysują się następstwa reformy uwłaszczeniowej, która była dla ziemiaństwa nie tylko bolesnym doświadczeniem i traumą, ale i bodźcem do intensyfikacji i specjalizacji produkcji. Szansę na potencjalnie szybszy „przeskok” do świata kapitalizmu miały przede wszystkim dobra lepiej zarządzane oraz te, których straty w substancji nieruchomości były niewielkie, co w konsekwencji nie rujnowało i nie dezorganizowało ich ogólnej struktury. Przykład Snopkowa pokazuje również, że uzyskiwane przez ziemiaństwo kapitały likwidacyjne pozwoliły wielu dziedzicom spłacić długi wobec prymarnych wierzycieli (Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, Banku Polskiego i instytucji podatkowych) oraz ograniczyć skalę ogólnego (nierzadko wysokiego) zadłużenia.

Szersza perspektywa dziejowa pozwoliła przy tym dowieść, że niemata część dotyczących ziemiańskiego świata turbulencji miała swe źródło w okresach je poprzedzających. Dla przykładu: trapiący większą własność kryzys powłaszczeniowy był w znacznej mierze następstwem zaniedbań i zaniechań w epoce paskiewiczowskiej. Z kolei tragiczne położenie szeregu siedzib w II Rzeczypospolitej miało swój genetyczny początek w okresie prosperity na przełomie XIX i XX wieku. Stymulujące wówczas ziemiańską

gospodarkę kredyty stały się w latach późniejszych (wobec następstw wojny i rujnującego wieś niemal permanentnego kryzysu) ciężarem, który doprowadził niejednego majątek na skraj bankructwa, zaś właściciela do utraty rodzowego siedliska.

Dzieje Snopkowa i szeregu innych majątków ziemiańskiej Lubelszczyzny pokazują też, że mniej podatne na różnego rodzaju turbulencje ekonomiczne (przynajmniej do wybuchu Wielkiej Wojny) były te dobra, w których różnicowano gałęzie produkcji pod postacią: płodozmiennego systemu upraw, hodowli żywego inwentarza i przemysłu rolno-spożywczego. Takie gospodarowanie pozwalało, bez obawy o utratę płynności kapitałowej, inwestować w oparciu o kredyt i prowadzić dochodową gospodarkę. Było też zabezpieczeniem w czasie niezależnych od dominium trudności finansowych, gospodarczych (kryzys, dekonunktura) czy lat klęskowych, kiedy to malejące przychody i niedobory w jednym dziale uzupełniano dochodami z drugiego lub z kilku pozostałych.

Warto w tym miejscu dodać, że posiadanie rodowych dóbr w sąsiedztwie stolicy administracyjnej regionu było dla ziemiaństwa czynnikiem stymulującym gospodarkę i szerzej - pobudzającym lokalną inicjatywę. Wraz z narastaniem przeobrażeń kapitalistycznych i rozwojem przemysłu, w takich ośrodkach lokowali zakłady producenci maszyn i narzędzi rolniczych, tam odbywały się głośne niekiedy wystawy rolniczo-przemysłowe, tam wreszcie miały swoją siedzibę organizacje rolnicze i kredytowe. Między miastem a sąsiedztwem odbywał się przepływ ludzi, idei i kapitału, dla przylegających doń wsi i miasteczek stawało się ono nośnikiem płynących z „wielkiego świata” nowinek i wieści politycznych, gospodarczych i społecznych, było wreszcie ważnym (zwłaszcza wraz ze wzrostem demograficznym i żywnościowym) rynkiem zbytu dla okolicznych dóbr i wsi. Mimo to, przykład Lublina pokazuje, że cieniem na rozmiarach i kosztach wymiany handlowej kładły się utrudnienia komunikacyjne i fatalny wręcz stan sieci drożnej łączącej miasto z prowincją.

Przedstawione w książce dzieje Snopkowa pokazują też (przynajmniej do 1914 roku), że przy sprawnej administracji i odpowiednio wysokich dochodach, ziemiański majątek mógł, pomimo niemałego zadłużenia, sprawnie funkcjonować i przynosić zyski. Oparty na dogodnych i racjonalnie zrównoważonych podstawach kredyt obrotowy (krótko- i długoterminowy) stawał się wówczas dźwignią postępu i rozwoju gospodarki. Snopkowscy

dziedzice (Antoni Bobrowski i Kazimierz Piaszczyński) należeli przy tym do tej części ziemiaństwa, która troskę o dobro i rozkwit posiadanej majątności stawiała najwyżej. Ze smutkiem wypada więc przyznać, że ta godna naśladowania postawa, przy uwzględnieniu szeregu opisanych w książce czynników społecznych, gospodarczych i politycznych, nie uchroniła dominium – tak, jak i wielu innych ziemiańskich siedzib, od dramatycznego wręcz położenia w epoce II Rzeczypospolitej.

Swoją książkę chciałbym zaadresować do badaczy problematyki ziemiańskiej i przede wszystkim do szerokiego kręgu miłośników historii. Jest ona bowiem opowieścią nie tylko o ziemiańskiej Lubelszczyźnie, choć w centrum rozważań stoi ziemiański dwór. Na kartach opracowania przegląda się nierzadko świat przemysłu i notariatu, czasami małomiasteczkowa społeczność, częściej Lublin. Jeśli czytelnicy za przyczyną niniejszego opracowania zechcą spojrzeć na bogaty i wielobarwny świat przeszłości nieco szerzej, uznaję swój cel za spełniony.

Pozwolę sobie zakończyć tę część autoreferatu słowami zaczerpniętymi z recenzji wydawniczej Pana prof. Wiesława Śladkowskiego, który napisał:

„O dużej wartości poznawczej książki dra Przegalińskiego przesądza jej źródłowy i naukowy charakter. Jest nowatorska pod względem metodologicznym, rzuca wiele nowego światła na dzieje ziemiaństwa lubelskiego w XIX i XX wieku, zasługuje więc jak najbardziej na opublikowanie”.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych).

Swoją twórczość historyczną i zainteresowania naukowe od wielu lat ogniskuję wokół głównego (wiodącego) nurtu badawczego, jakim jest szeroko rozumiana problematyka ziemiańska. Wierność tej tematyce podyktowana jest dziewiczym charakterem szeregu zasadniczych problemów, które stanowiły dla mnie naukowe wyzwanie. W publikacjach starałem się dzielić z czytelnikami wiedzę o kondycji ziemiańskiego świata w dobie gruntownych dla tej warstwy przeobrażeń społecznych, politycznych i gospodarczych. W wydawnictwach książkowych i artykułach wprowadzałem nowe tematy i wątki, poszerzałem też i rozwijałem zagadnienia zasygnalizowane we wcześniejszych

opracowaniach. Dążyłem przy tym do wieloaspektowego przedstawienia dziejów ziemiańskiego dworu w Królestwie Polskim, przede wszystkim w dobie postyczniowego i powłaszczeniowego półwiecza, postrzeganego przez pryzmat i na przykładzie guberni lubelskiej.

Monografie

A. W tym zakresie moim najważniejszym osiągnięciem jest niewątpliwie książka *Spółeczna działalność ziemiaństwa lubelskiego w latach 1864-1914*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2009, ss. 393. Jej podstawą stały się poprawione i poszerzone o wyniki późniejszej kwerendy ustalenia zawarte w rozprawie doktorskiej.

Dzieje społecznej aktywności (nie tylko) lubelskiego ziemiaństwa zasługiwały na całościowe opracowanie. Na przestrzeni pięciu dekad przedstawiciele tej warstwy prowadzili bowiem szeroką działalność na niemal wszystkich polach życia publicznego, zaś wielu z nich w wybitny sposób zapisało się na kartach historii Lublina, guberni lubelskiej i swoich „małych ojczyzn”. W okresie PRL-u ziemian otaczała jednak swoista zmowa milczenia. Jeśli już o nich pisano, to często pogardliwie - jako o „bezetach” i „obszarnikach” żyjących z klasowego wyzysku gnębionego nawet po uwłaszczenia chłopów. Literatura przedmiotu z tego czasu niewolna jest od krzywdzących uogólnień i niedopowiedzeń, co w rezultacie prezentuje wykrzywiony i stronniczy obraz. Pomimo ożywienia badań po 1989 roku, zawarta w tytule książki problematyka ciągle czekała na swojego badacza. To naukowe wyzwanie stało się więc dla mnie główną przyczyną przygotowania monografii i możliwie najpełniejszego nasycenia pracy treścią.

Napisanie książki stało się możliwe przede wszystkim dzięki wykorzystaniu bogatej bazy źródłowej pochodzącej z ośmiu archiwów i bibliotek, z czterech archiwów parafialnych i szkolnych, a także ze zbiorów (kolekcji) prywatnych. Dużo wniosły źródła drukowane – wśród nich różne roczniki i sprawozdania oraz pochodząca z epoki prasa.

Zawarte w sześciu rozdziałach rozważania zostały poświęcone m.in. roli dworu jako ogniska szerzenia wiedzy i oświaty rolniczej, aktywności ziemiaństwa na polu upowszechniania oświaty na poziomie elementarnym i średnim oraz w dziedzinie prac filantropijno-charytatywnych. Interesowały mnie również dokonania ziemian jako

opiekunów, kolatorów i fundatorów kościołów oraz ich wkład w działalność organizacji i stowarzyszeń kulturalnych.

Publikacja, co jest dla mnie powodem do satysfakcji i radości, zyskała uznanie krytyki naukowej i licznego grona czytelników. W opinii wydawniczej prof. Wiesław Caban napisał, że „[...] jest [ona] pierwszą na tak szeroką skalę, próbą ukazania aktywności społeczno-kulturalnej ziemian nie tylko Lubelszczyzny, ale w ogóle w Królestwie Polskim”. Podkreślając walory naukowe monografii zaliczył ją do grupy najlepszych 10-15% prac o podobnej tematyce. Na pionierski charakter opracowania zwrócił także uwagę prof. Albin Koprucki podnosząc walory naukowe i poznawcze książki. Obszerne omówienie monografii pióra Pana prof. Wojciecha Włodarczyka ukazało się na łamach „Powiśla Lubelskiego” (W. Włodarczyk, *Społeczna działalność ziemian Powiśla, książka dr. Andrzeja Przegalińskiego*, „Powiśle Lubelskie”, 2011, nr 1, s. 10-12) recenzja zaś autorstwa Pani Agnieszki Szykuły-Żygawskiej na stronach „Nestora” – [Rec.] *Ziemianie Lubelscy - „Nestor”*, 2009, nr 4, s. 64-66.

B. Kolejną książką powiązaną z problematyką ziemiańską była praca *Wokół dworu i parku. Studia z duchowej i materialnej kultury ziemianstwa lubelskiego po powstaniu styczniowym*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2011, ss. 165. Powyższa publikacja, z niezależnych od autora powodów, nie mogła przez dłuższy czas ukazać się drukiem pod postacią jednolitego wydawnictwa i w zamierzonej wcześniej postaci. Dlatego też część opracowanych przeze mnie ustaleń opublikowałem na łamach *Studiów z dziejów ziemian 1795-1944*, red. A. Koprucki, Lublin 2005 i *Studiów nad ziemianstwem w XIX i XX wieku*, red. A. Koprucki i Z. Gołębiowska, Lublin 2008¹⁵. Znalazły się tam dwa artykuły poświęcone życiu powszedniemu i odświętnemu ziemiańskiego dworu oraz dotyczące ziemiańskich pasji i zainteresowań. Przygotowując książkę do druku, oba teksty, nieco przeredagowane i poszerzone, włączyłem do książki. Zgodnie z wcześniejszym zamierzeniem, została ona uzupełniona o dodatkowe studia opisujące wybrane dwory, parki i ogrody oraz

¹⁵ A. Przegaliński, *Dzień codzienny i odświętny lubelskiego dworu ziemiańskiego po powstaniu styczniowym*, [w:] *Studia z dziejów ziemian 1795-1944*, red. A. Koprucki, Lublin 2005, s. 75-96; tenże, *Zainteresowania oraz pasje kulturalne i artystyczne lubelskiego ziemianstwa – przyczynek do dziejów warstwy po powstaniu styczniowym*, [w:] *Studia nad ziemianstwem w XIX i XX wieku*, red. A. Koprucki i Z. Gołębiowska, Lublin 2008, s. 227-258.

ziemiańską codzienność postrzeganą przez pryzmat kilku lat z życia Stanisława Wołkowieckiego.

W swej merytorycznej osnowie publikacja jest skromnym uzupełnieniem portretu lubelskiego ziemiaństwa w postyczniowym pięćdziesięcioleciu, na które spojrziałem tym razem od strony rodzinnego siedliska. Charakterystyczne dla zaprezentowanej narracji było przenikanie się dwóch sfer: pokrytej patyną czasu materialnej rzeczywistości, z trudno uchwytną, niematerialną, mającą oparcie w tradycji - sferą postaw i zachowań. Oba wymiary współtworzyły swoiste *Genius loci*, czyli jedyne w swoim rodzaju zjawisko, jakim dla współczesnych był ziemiański dwór.

W książce pozwoliłem sobie m.in. na rozważania dotyczące architektury dworów oraz na opis wybranych parków zakładanych wg wskazówek wybitnych pomologów i planistów (Edmunda Jankowskiego, Waleriana Kronenberga i Stefana Celichowskiego). Przypomniałem też zapomnianych, a cieszących się w epoce poważaniem pisarzy (Zofię Kowerską, Józefa Weyssenhoffa i Wincentego hr. Łosia), wytrawnych bibliofilów (Edwarda Chrzanowskiego), kolekcjonerów dzieł sztuki (Eugeniusza Sokołowskiego i Jana Iwańskiego) oraz malarzy (Feliksa Smorczewskiego).

W recenzji wydawniczej prof. W. Śładkowski podkreślił, że ww. praca, „[...] to dzieło w pełni udane”, zaś zawarte w niej studia „uzupełniają się wzajemnie i tworzą harmonijną całość.” Książka zyskała uznanie Pana prof. Jana Lewandowskiego, który poświęcił jej recenzję na łamach „Res Historika” - [Rec.] Przegaliński Andrzej, *Wokół dworu i parku. Studia z duchowej i materialnej kultury ziemiaństwa lubelskiego po powstaniu styczniowym*, Lublin 2011 - „Res Historika”, 2012, nr 33, s. 241-244. Omówienie pracy ukazało się także na łamach „Powiśla Lubelskiego” (W. Włodarczyk, *Wokół dworu i parku*, „Powiśle Lubelskie”, 2011, nr 4, s. 19-20).

Publikacja nie wyczerpuje dziewiczej na gruncie lubelskim problematyki związanej z dziejami życia prywatnego i sferą kultury materialnej ziemiańskich gniazd. Stanowi ona przede wszystkim wprowadzenie do szerszej zarysowanych badań, do których w przyszłości chciałbym jeszcze powrócić.

C. Trzecią w kolejności książką mojego autorstwa była praca *Z dziejów wystaw rolniczych. Trzecia Wystawa Rolnicza (1860) i Wystawa Rolniczo-Przemysłowa (1901) w Lublinie*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2012, ss. 163. Zapowiedzią publikacji stał się artykuł *Wokół Wystawy Rolniczo-Przemysłowej w Lublinie w roku 1901* opublikowany na łamach *Annales UMCS*, sec. F, vol. LXV,2, 2010, s. 7-25.

Przygotowując tekst do druku umieściłem w centrum rozważań stołeczny dla guberni lubelskiej Lublin, który w epoce zaborczego zniewolenia bywał areną głośnych niekiedy poza granicami Lubelszczyzny wlotów w dziedzinie kultury i oświaty. Wśród takich pamiętnych wydarzeń, które na trwałe zapisały się w historii miasta, przyciągnęły masową uwagę publiczności i rozstawiły imię grodu nad Bystrzycą znalazły się ww. wystawy. Przedsięwzięcia te znane historykom, nie doczekały się jednak w literaturze przedmiotu odrębnych opracowań, co dla autora stało się pobudką do napisania książki.

Wystawy rolnicze i rolniczo-przemysłowe w XIX i XX wieku w Królestwie Polskim były niezwykle ważnym, choć słabo rozpoznanym przez badaczy sposobem szerzenia wiedzy rolniczej i postępu agrotechnicznego¹⁶. W taki też sposób starałem się spojrzeć na opisane ekspozycje. Interesujący był również ogląd kondycji lubelskiego (tzn. gubernialnego) rolnictwa i przemysłu u schyłku epoki folwarczno-pańszczyźnianej oraz z perspektywy ugruntowanych już na przełomie XIX i XX stulecia stosunków kapitalistycznych.

Bazę źródłową publikacji, poza materiałami archiwalnymi, stanowiły m.in. drukowane katalogi wystaw, różne sprawozdania oraz przede wszystkim bogata faktograficznie publicystyka prasowa z epoki.

W opinii wydawniczej prof. J. Lewandowski zaakcentował walory naukowe, poznawcze i wagę poruszonej w książce problematyki. Napisał, że autor „[...] podejmuje problematykę dotychczas nieopracowaną w polskiej literaturze historycznej, a jednocześnie ważną nie tylko dla dziejów lubelskiego rolnictwa i przemysłu, ale także kultury, problematyki przeobrażeń społeczno-kulturalnych w regionie, w tym takich kwestii, jak kształtowanie się świadomości narodowej lubelskich chłopów i „walki o dusze” chłopów Chełmszczyzny”.

¹⁶ Zob.: I. Krasińska i S. Maj, *Wystawy rolniczo-przemysłowe w guberni radomskiej w latach 1885-1913. W 90. rocznicę wystawy staszowskiej*, Kielce 2002. Zob. także zawarte na rewersie okładki fragmenty recenzji wydawniczych ww. książki pióra prof. W. Cabana i prof. J. Szczepańskiego.

Omówienie książki pióra Pana dra Marka Łosia ukazało się na łamach „Wiadomości Ziemiańskich” („Wiadomości Ziemiańskie”, 2012, nr 51, s. 80). Krótką informację poświęciło jej także „Powiśle Lubelskie” (W. Włodarczyk, *Książka o wystawach rolniczych*, „Powiśle Lubelskie”, 2012, nr 4, s. 20).

Podsumowując. Prowadzone przeze mnie badania nad dziejami ziemiaństwa w XIX i XX wieku, których rezultaty zawarłem w 4 książkach, obejmowały różne obszary wiedzy. W szczególności koncentrowałem się na: szeroko rozumianej aktywności społecznej i publicznej, w dalszej kolejności na kwestiach dotyczących oświaty rolniczej i kultury (materialnej i niematerialnej) oraz na gospodarczym i finansowym położeniu większej własności ziemskiej w dobie niewoli, w latach wojen i w Niepodległej.

Prace redakcyjne i artykuły

Uzupełnieniem omówionego wyżej dorobku naukowo-badawczego są zrealizowane przeze mnie prace redakcyjne oraz opublikowane artykuły, których pełen wykaz zamieściłem w stosownym załączniku.

A. Przed dwoma laty ukazały się *Studia nad ziemiaństwem w XIX i XX wieku*, red. A. Koprucki, Z. Gołębiowska i A. Przegaliński, Lublin 2014, ss. 312. Prace nad kolejnym tomem spowolniła nagła śmierć profesora.

B. Ogłaszane przeze mnie artykuły mieszczą się w kilku grupach tematycznych zdefiniowanych ramami ziemiańskiego świata¹⁷.

W pierwszej kolejności chciałbym zwrócić uwagę na cykl publikacji wpisujących się w nurt biografistyki. Na tym polu ogłosiłem: *Działalność społeczna Haliny z Kleniewskich Iłłakowicz w świetle wspomnień rodzinnych. Przyczynek do dziejów ziemiaństwa lubelskiego*, [w:] *Ku Niepodległej. Ścieżki polskie i francuskie 1795-1918*, red. M. Willaume, Lublin 2005,

¹⁷ Przed uzyskaniem stopnia doktorskiego opublikowałem 7 artykułów naukowych i popularnonaukowych. Do najważniejszych zaliczam: *Społeczna działalność lubelskich ziemian w ramach autonomicznego Wydziału Lubelskich Kolonii Letnich 1898-1914*, *Annales UMCS*, Sec. F, vol. LVII, 2002, s. 121-138; *Muzyka w kulturalnym życiu lubelskich ziemian w latach 1864-1914*, [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie II sesji*, oprac. R. Maliszewska, Kozłówka 2003, s. 471-486; *Zarys dziejów parafii rzymskokatolickiej w Świerżach nad Bugiem*, „Rocznik Chełmski”, 2003, t. 9, s. 383-390.

s. 181-192; *Działalność oświatowa Marii z Jarocińskich Kleniewskiej*, [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie III. Panie z dworów i pałaców*, red. H. Łaskiewicz, Lublin 2007, s. 269-315; *Stefan Plewiński (1866-1939) – szkic do portretu*, [w:] *Dzieje Krzczonowa 1859-2011*, red. K. Spaleniak, Krzczonów 2012, s. 133-143; *W świecie rodziny i obowiązków publicznych. Życie i działalność społeczna hr. Aleksandra Szeptyckiego (1866-1940)*, [w:] *Ludzie. Władza. Narody. Religie. Lubelszczyzna. Polska. Europa*, red. A. Kidzińska-Król, Lublin 2015, s. 433-466. Wszystkie wspomniane wyżej postaci poprzez swą działalność publiczną wykraczały daleko poza granice Lubelszczyzny, zaś poświęcone im - w większości obszerne, oparte o gruntowną kwerendę - artykuły nie miały w przeszłości swych odpowiedników. Na wartości tekstu dotyczącego S. Plewińskiego zaważyło niestety fatalne, niezrozumiałe i lekceważące dla autorów przededagowanie przypisów przez redaktora książki. Szczególnie bliskie jest mi opracowanie dotyczące A. Szeptyckiego (także w kontekście międzyaborowych kontaktów ziemiaństwa), któremu poświęciłem też biogram w *Polskim Słowniku Biograficznym: Szeptycki Aleksander Maria Dominik*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XLVIII/2, 2012 [druk 2014], s. 214-216 oraz syntetyczny tekst w ukraińskiej publikacji o metropolicie Andrieju Szeptyckim: *Zło dobrom pieremagaj. Bibliograficzny naris pro Aleksandra Szeptyckiego*, [w:] *Mojsiej ukraińskiego ducha*, red. Liliana Gientosz, Lwów 2015, s. 48-53.

Kolejnym wątkiem moich zainteresowań były sprawy kultury muzycznej. Zaczynem tych dociekań stał się, jeszcze przed doktoratem, artykuł pokonferencyjny *Muzyka w kulturalnym życiu lubelskich ziemian w latach 1864-1914*, [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie II*, oprac. R. Maliszewska, Kozłówka 2003, s. 471-486. W późniejszych latach ukazał się tekst *Gdy życie stało się pasją a pasja była muzyką. Studium z dziejów założenia pałacowo-parkowego w Gościeradowie*, „Teka Komisji Historycznej PAN”, 2010, t. 7, s. 50-66, w którym przedstawiłem dzieje dóbr i ich utalentowanych muzycznie właścicieli: Eligiusza Prażmowskiego, Franciszka Suchodolskiego i Eligiusza Suchodolskiego. O ziemiańskim życiu płynącym pod opiekuńczymi skrzydłami Polihymnii i Melpomeny pisałem również we ww. książce „*Wokół dworu i parku...*”.

Istotną część moich naukowych pasji stanowiły kwestie dotyczące relacji między wsią a dworem i prowadzonej przez ziemiaństwo działalności oświatowej. W tym nurcie mieszczą się artykuły: *Z dziejów opiekuńczej i oświatowej aktywności ziemiaństwa lubelskiego po*

powstaniu styczniowym, [w:] *Dwór a społeczności lokalne na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. W. Caban i M. Przeniosło, Kielce 2008, s. 197-210; *W kręgu Stanisława Śliwińskiego i nałęczowskiej oświaty rolniczej na przełomie XIX i XX wieku*, „Rocznik Lubelski”, 2009, t. 35, s. 139-154 oraz opracowanie *Zarys działalności oświatowej Lubelskiego Towarzystwa Rolniczego w latach 1905-1914*, [w:] *Ziemiaństwo wobec industrializacji ziem polskich w XIX i XX wieku. Studia z historii społeczno-gospodarczej Uniwersytetu Łódzkiego*, Łódź 2010, t. 7, s. 39-59.

Społeczne i gospodarcze dzieje poszczególnych majątności stały się z kolei kanwą dwu ważnych dla mnie opracowań: *Wokół dworu Budnych w Jastkowie. Refleksje o ziemiańskiej siedzibie na Lubelszczyźnie w XIX i XX wieku*, [w:] *Z dziejów Jastkowa i okolic. Studia i materiały*, t. 2, red. C. Taracha, Lublin 2013, s. 73-88 oraz *Dobra Ziemska Karczmińska i ich właściciele w XIX i XX wieku*, [w:] *Studia nad ziemiaństwem w XIX i XX wieku*, red. A. Koprucki, Z. Gołębiowska i A. Przegaliński, Lublin 2014, s. 9-48. Ta ostatnia publikacja jest badawczą zapowiedzią szerszego wykorzystywania przez autora ksiąg hipotecznych.

Chciałbym jeszcze zwrócić uwagę na tekst zamieszczony na łamach „Zeszytów Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”: *Wokół wystawy rolniczej w Lublinie w 1860 roku. Przyczynek do dziejów rolnictwa i większej własności ziemskiej na Lubelszczyźnie w epoce międzypowstaniowej*, „Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” [*Ziemiaństwo kaliskie, wielkopolskie i polskie w XIX i XX wieku*], nr 15, red. J. Durko, Kalisz 2015. Zważywszy na rangę wydawnictwa i tematykę tomu, pozwoliłem sobie zamieścić w „Zeszytach...” tekst zaczerpnięty z książki *„Z dziejów wystaw rolniczych...”*, o czym napisałem w pierwszym przypisie. Do powtórnej publikacji opracowania skłoniły mnie jednak przede wszystkim drobne niekiedy, ale w moim przekonaniu ciekawe informacje, które pozyskałem w czasie kwerendy prowadzonej już po wydaniu książki drukiem. Dotyczyły one przede wszystkim współpracy Komitetu wystawy z A. Rodkiewiczem, prowadzącym w Warszawie dom komisowy oraz Skład Nasion i Narzędzi Rolniczych (s. 56), obyczajowości związanej ze wzmożoną aktywnością pracowni modniarskiej Marii Wołyńskiej i warszawskiego krawca Dembowskiego (s. 57), uszczegółowienia opisu ekspozycji z dziedziny ogrodnictwa i leśnictwa (s. 63), przebiegu wyścigów konnych pod nazwą próby rącości koni (s. 68-69) oraz kończącego wystawę przemarszu nagrodzonego inwentarza (s. 70).

W dziedzinie edycji źródeł opracowałem niewielki, ale poznawczo interesujący tekst dotyczący uroczystości pogrzebowych Leona Przanowskiego, jednego z wybitniejszych przedstawicieli ziemiańskiej i inteligenckiej elity przełomu XIX i XX wieku: *O Leonie Przanowskim raz jeszcze*, *Annales UMCS*, sec. F, vol. LXVII,2, 2012 [druk 2014], s. 43-48. Złożyłem także do druku zaczerpnięty z „Kalendarza Astronomiczno-Gospodarskiego” Jana Jaworskiego, Warszawa 1860, tekst *Z rozważań nad wiejskim budownictwem, czyli szlachecki (ziemiański) dwór widziany oczami Karola Martina*, „*Res Historica*”, ss. 17.

Z innych prac pozwolę sobie wymienić opracowaną przy współudziale Henryka Bałabucha i Stanisława Wiśniewskiego *Bibliografię publikacji naukowych prof. dr. hab. Albina Kopruckowniaka*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, ss. 56 oraz artykuł *Podwójny jubileusz prof. Jana Lewandowskiego* opublikowany na łamach „*Wiadomości Uniwersyteckich*”, 2015, nr 9, s. 26-27.

Swoje spostrzeżenia, omówienia i refleksje publikowałem także w popularnych i popularno-naukowych periodykach. Na łamach „*Wiadomości Ziemiańskich*” ukazał się *Zarys społecznej i kulturalnej aktywności ziemiaństwa lubelskiego w postyczniowym 50-leciu*, „*Wiadomości Ziemiańskie*”, 2006, nr 26 s. 10-20. Tamże zamieściłem *Sprawozdanie z [kozłowieckiej] sesji naukowej Panie z dworów i pałaców*, „*Wiadomości Ziemiańskie*”, 2007, nr 29, s. 90-95. W 2005 roku na szpaltach kwartalnika „*Powiśle Lubelskie*” znalazł się tekst *Rodzina Świdów z Głodna i Wierzchowisk*, „*Powiśle Lubelskie*”, 2005, nr 4 [nr październikowy], s. 8-9. Rok później wydrukowano przyczynek *O Świdach z Głodna i Wierzchowisk raz jeszcze*, „*Powiśle Lubelskie*”, 2006, nr 3, s. 5. W 2009 roku „*Powiśle...*” upowszechniło referat *Z dziejów dóbr Karczmiska w XIX i XX wieku*, który wygłosiłem na uroczystej sesji z okazji *Obchodów 600-lecia Karczmisk*, „*Powiśle Lubelskie*”, 2009, nr 4, s. 3-7. W miesięczniku „*Nasza Historia*” ogłosiłem z kolei artykuł *Z przeszłości lubelskiego jeździectwa. Pierwsze wyścigi konne w Lublinie w roku 1860*, „*Nasza Historia*”, 2015, nr 1, s. 6-9.

Konferencje, sympozja i sesje

W ramach aktywności naukowej uczestniczyłem w 12 konferencjach, sympozjach oraz sesjach naukowych i popularno-naukowych o zasięgu ogólnopolskim i regionalnym. Szczegółowy ich wykaz zawarłem w dołączonym załączniku.

A. W ramach konferencji ogólnopolskich referowałem na zjazdach organizowanych przez Muzeum Zamoyskich w Kozłówce, Akademię Świętokrzyską w Kielcach, Instytut Historii Uniwersytetu Łódzkiego oraz Starostwo Powiatowe i Burmistrza Miasta i Gminy Staszów. Materiały pokonferencyjne ukazywały się w większości drukiem. Biorąc pod uwagę oczekiwania organizatorów i tematykę konferencji w Staszowie (*Polityka wobec rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce i Europie w XIX i XX wieku*) przekazałem do planowanego tomu, wraz ze stosowną informacją o proveniencji tekstu, jeden z rozdziałów świeżo opublikowanej przeze mnie książki: *Z dziejów wystaw rolniczych. Trzecia Wystawa Rolnicza (1860) i Wystawa Rolniczo-Przemysłowa (1901) w Lublinie*, Lublin 2012. Ostatecznie materiały pokonferencyjne, z nieznanymi mi bliżej powodów, nie ukazały się.

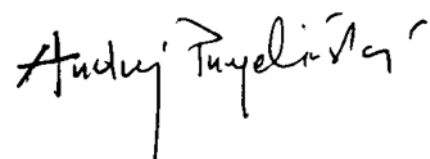
B. Spośród wszystkich konferencji, sympozjów i sesji najwyżej cenię sobie jednak - nie mniej ważne i doskonale zawsze przygotowane - przedsięwzięcia regionalne: w Nałęczowie, Karczmiskach (tam przypadł mi także w udziale przywilej otwarcia wystawy poświęconej rodzinie Strażyców), w Gościeradowie, Jastkowie, Krasnymstawie i Zamościu, gdzie odbiór lokalnej historii wzmocniony był obecnością publiczności emocjonalnie związanej z dziejami „małych ojczyzn”.

6. Obecna działalność naukowa

W dziedzinie bieżącej aktywności naukowo-badawczej chciałbym dokończyć prace związane z edycją wyboru źródeł poświęconych różnym wizerunkom ziemiańskiego dworu (jako rodowej siedziby czy warsztatu produkcyjnego) zawartych w memuarach, fachowej prasie lub w źródłach archiwalnych. Pracuję również nad publikacją poświęconą wystawom rolniczo-przemysłowym na prowincji urządzanym pod patronatem Centralnego Towarzystwa

Rolniczego oraz nad książką dotyczącą kulturalnego życia Lublina w epoce odwilży posewastopolskiej. W przyszłości planuję album upamiętniający lubelskich przemysłowców.

Andrzej Przegaliński

A handwritten signature in black ink, reading "Andrzej Przegaliński". The script is cursive and somewhat stylized, with the first letter of each word being capitalized and prominent.

